

NR 94/2014

**KLAUZULA SUMIENIA LEKARZA
I FARMACEUTY**

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 14 stycznia 2014 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

SUMIENIE LEKARZA

Podpisanie przez część środowiska lekarskiego „Deklaracji wiary” wzbudziło duże zainteresowanie mediów i wywołało różnego rodzaju kontrowersje. Działanie lekarzy, jak można sądzić na podstawie wyników przeprowadzonego przez nas badania¹, nie spotkało się ze zrozumieniem większości Polaków.

Blisko trzy czwarte badanych (73%) uważa, że nawet w tzw. sytuacji konfliktu sumienia lekarz, który ma określone kompetencje, nie może odmówić wydania skierowania na badania prenatalne, gdy istnieje podwyższone ryzyko wady genetycznej lub rozwojowej płodu. Prawie dwie trzecie ankietowanych (62%) sądzi, że lekarz nie może odmówić wydania skierowania na zabieg przerwania ciąży, w sytuacji gdy kobietę, zgodnie z prawem, można do takiego zabiegu zakwalifikować. Niemal trzy piąte respondentów (59%) nie przyzwala na odmowę wykonania przez lekarza zabiegu zapłodnienia *in vitro*, jeśli para kwalifikuje się do takiego zabiegu, a tylko nieco mniejszy odsetek badanych (55%) sądzi, że lekarz w sytuacji konfliktu sumienia nie może odmówić przepisania środków antykoncepcyjnych, jeśli nie ma ku temu przeciwwskazań zdrowotnych. Ponad połowa Polaków (52%) uważa też, że lekarz nie może, powołując się na własne sumienie, odmówić wykonania zabiegu przerwania ciąży w sytuacji, gdy prawo na to zezwala.

Przyzwolenie Polaków na odmowę przez lekarza podjęcia omawianych działań medycznych, gdy są one niezgodne z jego sumieniem, ale prawnie dopuszczalne, kształtuje się na poziomie od 12% (w odniesieniu do wydania skierowania na badania prenatalne, w sytuacji gdy istnieje podwyższone ryzyko wady genetycznej lub rozwojowej płodu) do 32% (jeżeli chodzi o wykonanie zgodnego z prawem zabiegu przerwania ciąży).

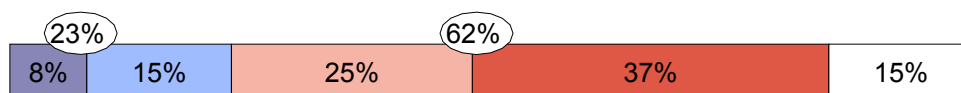
¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (289) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 5–11 czerwca 2014 roku na liczącej 1044 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

RYS. 1. CZY, W PANA(I) PRZEKONANIU, LEKARZ, KTÓRY MA OKREŚLONE KOMPETENCJE, KIERUJĄC SIĘ WŁASNYM SUMIENIEM, MOŻE:

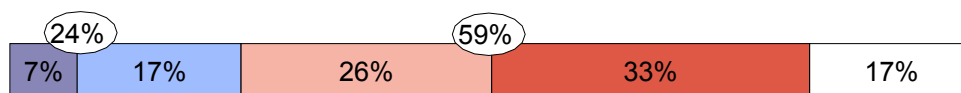
– odmówić wydania skierowania na badania prenatalne, w sytuacji gdy istnieje podwyższone ryzyko wady genetycznej lub rozwojowej płodu

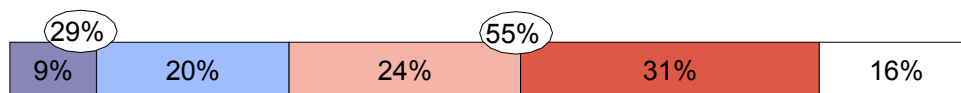
– odmówić wydania skierowania na zabieg przerwania ciąży, w sytuacji gdy kobietę, zgodnie z prawem, do takiego zabiegu można zakwalifikować

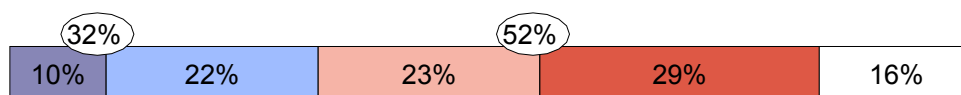
– odmówić wykonania zabiegu zapłodnienia *in vitro*, w sytuacji gdy para kwalifikuje się do takiego zabiegu

– odmówić przepisania środków antykoncepcyjnych, jeśli nie ma ku temu przeciwwskazań zdrowotnych

– odmówić wykonania zabiegu przerwania ciąży w sytuacji, gdy prawo na to zezwala

Zdecydowanie tak
  Raczej tak
 Raczej nie
  Zdecydowanie nie
 Trudno powiedzieć

Przeciętny wskaźnik przyzwolenia na odmowę podjęcia przez lekarza działań medycznych, zgodnych z prawem i leżących w zakresie kompetencji lekarza, ale sprzecznych z jego sumieniem (mierzony na skali od 1 do 5 dla pięciu działań łącznie, gdzie 1 oznacza zdecydowany brak zgody, a 5 – zdecydowaną zgodę na odmowę podjęcia omawianych działań²), kształtuje się dla ogółu badanych wyraźnie poniżej środka skali (2,36). Jego wartość jest jednak zróżnicowana ze względu na określone cechy społeczne i demograficzne respondentów, zwłaszcza ich religijność mierzona uczestnictwem w praktykach religijnych.

² Odpowiedzi „trudno powiedzieć” zostały uznane za środek skali.

Najniższe przyzwolenie dla tego typu odmów wykazują zatem osoby w ogóle niepraktykujące religijnie (1,86) lub czyniące to jedynie sporadycznie (1,93), a ponadto mieszkające w największych miastach (2,09). Z uwagi na status zawodowy są to głównie prywatni przedsiębiorcy (1,92), personel średniego szczebla, w tym technicy (2,06) oraz pracownicy administracyjno-biurowi (2,07). Natomiast ze względu na preferencje partyjne największymi przeciwnikami odmawiania przez lekarzy wykonania określonych działań medycznych niezgodnych z ich sumieniem są potencjalni wyborcy PO (2,04) oraz SLD (2,10).

Z kolei stosunkowo najwyższe przyzwolenie dla kierowania się przez lekarzy w swojej pracy zawodowej przede wszystkim własnym sumieniem wyrażają osoby praktykujące religijnie kilka razy w tygodniu (2,95) lub raz w tygodniu (2,64), badani z wykształceniem podstawowym (2,77), mający 65 lat i więcej (2,69), uzyskujący najniższe dochody *per capita* (2,64), a z uwagi na status zawodowy – głównie rolnicy (2,73) i emeryci (2,62). W elektoratach partyjnych najwięcej zwolenników przedkładania przez lekarzy własnego sumienia nad prawo stanowione jest wśród zdeklarowanych wyborców PiS (2,87) i PSL (2,68). Należy jednak przypomnieć, że bez względu na wskazane różnice przeciętna wartość omawianego wskaźnika kształtuje się we wszystkich grupach poniżej środka skali, co oznacza, że brak akceptacji jest częstszy niż zgoda na odmowę podjęcia przez lekarzy określonych działań w sytuacji konfliktu sumienia.

Tabela 1

Cechy społeczno-demograficzne	Przeciętna wartość wskaźnika przyzwolenia na odmowę podjęcia przez lekarza działań medycznych, zgodnych z prawem i leżących w zakresie jego kompetencji, ale niezgodnych z jego sumieniem (skala 1-5)	Odchylenie standardowe
	Ogółem	
	2,36	1,04
Płeć		
Mężczyźni	2,35	1,01
Kobiety	2,36	1,08
Wiek		
18–24 lata	2,33	0,99
25–34	2,19	1,02
35–44	2,25	1,05
45–54	2,38	1,05
55–64	2,32	1,08
65 lat i więcej	2,69	1,00
Miejsce zamieszkania		
Wieś	2,62	0,99
Miasto do 19 999	2,20	0,99
20 000 – 99 999	2,30	1,01
100 000 – 499 999	2,13	1,10
500 000 i więcej mieszkańców	2,09	1,07

Tabela 1 cd.

Cechy społeczno-demograficzne	Przeciętna wartość wskaźnika przyzwolenia na odmowę podjęcia przez lekarza działań medycznych, zgodnych z prawem i leżących w zakresie jego kompetencji, ale niezgodnych z jego sumieniem (skala 1-5)	Odchylenie standardowe
	Ogółem	
	2,36	1,04
Wykształcenie		
Podstawowe	2,77	0,93
Zasadnicze zawodowe	2,43	0,97
Średnie	2,14	1,03
Wyższe	2,19	1,12
Grupa społeczna i zawodowa		
Kadra kierownicza, specjaliści z wyższym wykształceniem	2,20	1,09
Średni personel, technicy	2,06	1,10
Pracownicy administracyjno-biurowi	2,07	1,08
Pracownicy usług	2,41	1,19
Robotnicy wykwalifikowani	2,25	0,91
Robotnicy niewykwalifikowani	2,40	1,15
Rolnicy	2,73	0,88
Pracujący na własny rachunek	1,92	1,14
Bezrobotni	2,28	1,00
Emeryci	2,62	1,00
Renciści	2,54	0,93
Uczniowie i studenci	2,32	0,97
Gospodynie domowe i inni	2,48	1,07
Dochody na jedną osobę w gospodarstwie domowym		
Do 500 zł	2,64	0,98
501-750 zł	2,52	1,07
751-1000 zł	2,39	1,01
1001-1500 zł	2,35	1,06
Powyżej 1500 zł	2,18	1,04
Ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego		
Złe	2,52	1,08
Średnie	2,40	1,01
Dobre	2,27	1,06
Uczestnictwo w praktykach religijnych		
Kilka razy w tygodniu	2,95	1,14
Raz w tygodniu	2,64	0,98
1-2 razy w miesiącu	2,32	1,13
Kilka razy w roku	1,93	0,91
W ogóle nie uczestniczy	1,86	0,88
Poglądy polityczne		
Lewica	2,11	0,97
Centrum	2,21	0,99
Prawica	2,55	1,13
Trudno powiedzieć	2,50	0,99
Elektoraty*		
PO	2,04	1,03
PiS	2,87	1,02
SLD**	2,10	0,94
PSL**	2,68	0,96
Nowa Prawica Janusza Korwin-Mikkego**	2,56	1,16
Niezdecydowani, na kogo głosować	2,28	0,94
Niezdecydowani, czy wziąć udział w wyborach	2,30	0,91
Niezamierzający brać udziału w wyborach	2,38	1,06

* Określone na podstawie deklaracji głosowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych

** Ze względu na małą liczbę respondentów w tej grupie prezentowane szacunki obarczone są dużym błędem

Innym ważnym czynnikiem różnicującym postrzeganie przez respondentów działań lekarzy w sytuacji konfliktu sumienia jest ich ogólny stosunek do takich kwestii, jak: antykoncepcja, zapłodnienie *in vitro* czy aborcja. Ci, którzy uważają je za niedopuszczalne (z czerwcowych deklaracji wynika, że stosowanie środków antykoncepcyjnych za niedopuszczalne uznaje 10% dorosłych Polaków, wykonywanie zabiegów zapłodnienia *in vitro* – 13%, a przerywanie ciąży – 46%), wyraźnie częściej niż pozostali stoją na stanowisku, że lekarz, który ma określone kompetencje, może – powołując się na własne sumienie – odmówić podjęcia określonych działań medycznych, które są zgodne z prawem.

Co jednak istotne: aż **61% przeciwników aborcji** uważa, że lekarz w obliczu konfliktu sumienia nie może odmówić wydania skierowania na badania prenatalne, gdy istnieje podwyższone ryzyko wady genetycznej lub rozwojowej płodu (tabela 2); **46%** uważa, że nie może on odmówić wydania skierowania na zabieg przerwania ciąży, w sytuacji gdy kobietę można, zgodnie z prawem, do takiego zabiegu zakwalifikować (tabela 3), natomiast **37%** przeciwników aborcji sądzi, że lekarz nie może odmówić wykonania zabiegu przerwania ciąży, gdy prawo na to zezwala (tabela 4). Spośród **przeciwników stosowania środków antykoncepcyjnych** ponad jedna trzecia (37%) twierdzi, że lekarz, który ma określone kompetencje, nie może kierując się własnym sumieniem odmówić ich przepisania, jeśli nie ma ku temu przeciwwskazań zdrowotnych (tabela 5), natomiast spośród osób **uznających za niedopuszczalne wykonywanie zabiegów zapłodnienia *in vitro*** niemal jedna czwarta (23%) twierdzi, że lekarz mający określone kompetencje jest zobowiązany wykonać taki zabieg nawet wtedy, gdy jest to niezgodne z jego sumieniem (tabela 6).

Tabela 2

Czy, w Pana(i) przekonaniu, lekarz , który ma określone kompetencje, kierując się własnym sumieniem, może odmówić wydania skierowania na badania prenatalne, w sytuacji gdy istnieje podwyższone ryzyko wady genetycznej lub rozwojowej płodu?	Jaki, generalnie rzecz biorąc, jest Pana(i) stosunek do przerywania ciąży? Czy, Pana(i) zdaniem, jest ono dopuszczalne czy też niedopuszczalne?				
	Dopuszczalne		Niedopuszczalne		Trudno powiedzieć
	w procentach				
Zdecydowanie tak	2	6	7	21	1
Raczej tak	4		14		3
Raczej nie	25	91	30	61	25
Zdecydowanie nie	66		31		36
Trudno powiedzieć	3		18		35

Tabela 3

Czy, w Pana(i) przekonaniu, lekarz , który ma określone kompetencje, kierując się własnym sumieniem, może odmówić wydania skierowania na zabieg przerwania ciąży, w sytuacji gdy kobietę, zgodnie z prawem, do takiego zabiegu można zakwalifikować?	Jaki, generalnie rzecz biorąc, jest Pana(i) stosunek do przerwania ciąży? Czy, Pana(i) zdaniem, jest ono dopuszczalne czy też niedopuszczalne?				
	Dopuszczalne		Niedopuszczalne		Trudno powiedzieć
	w procentach				
Zdecydowanie tak	3	10	13	38	1
Raczej tak	7		25		5
Raczej nie	24	85	25	46	26
Zdecydowanie nie	61		21		23
Trudno powiedzieć	5		15		45

Tabela 4

Czy, w Pana(i) przekonaniu, lekarz , który ma określone kompetencje, kierując się własnym sumieniem, może odmówić wykonania zabiegu przerwania ciąży w sytuacji, gdy prawo na to zezwala?	Jaki, generalnie rzecz biorąc, jest Pana(i) stosunek do przerwania ciąży? Czy, Pana(i) zdaniem, jest ono dopuszczalne czy też niedopuszczalne?				
	Dopuszczalne		Niedopuszczalne		Trudno powiedzieć
	w procentach				
Zdecydowanie tak	4	19	17	48	3
Raczej tak	15		31		11
Raczej nie	24	75	23	37	18
Zdecydowanie nie	51		14		18
Trudno powiedzieć	6		15		50

Tabela 5

Czy, w Pana(i) przekonaniu, lekarz , który ma określone kompetencje, kierując się własnym sumieniem, może odmówić przepisania środków antykoncepcyjnych, jeśli nie ma ku temu przeciwwskazań zdrowotnych?	Jaki, generalnie rzecz biorąc, jest Pana(i) stosunek do stosowania środków antykoncepcyjnych? Czy, Pana(i) zdaniem, jest ono dopuszczalne czy też niedopuszczalne?				
	Dopuszczalne		Niedopuszczalne		Trudno powiedzieć
	w procentach				
Zdecydowanie tak	7	28	20	41	10
Raczej tak	21		21		11
Raczej nie	27	62	20	37	9
Zdecydowanie nie	35		17		8
Trudno powiedzieć	10		22		62

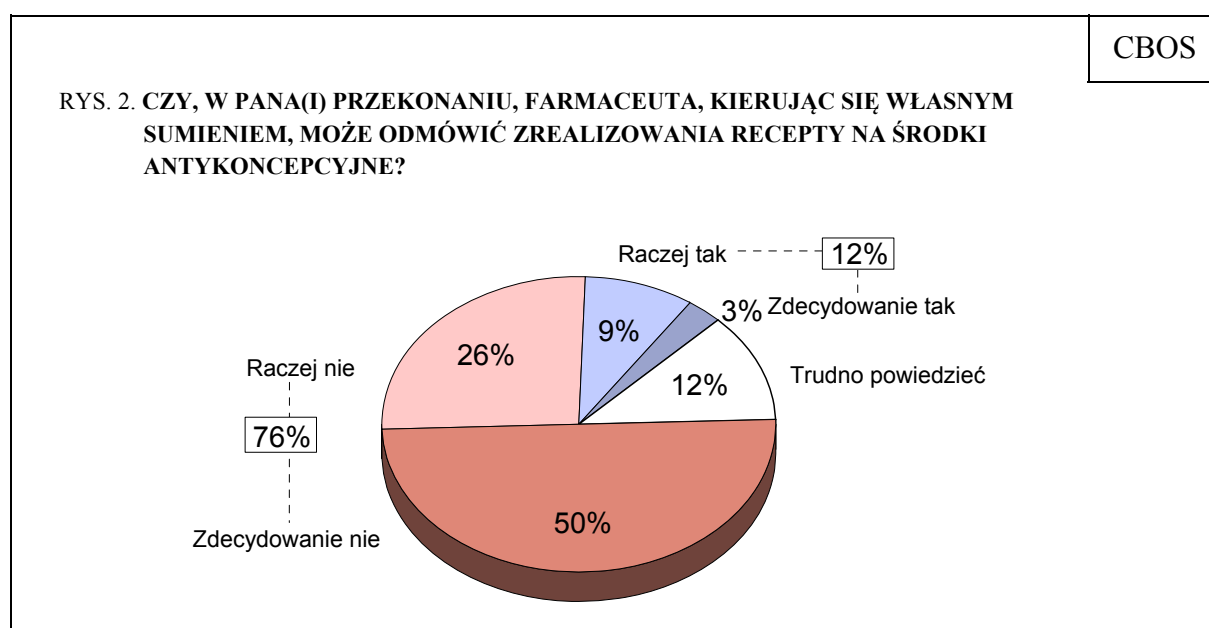
Tabela 6

Czy, w Pana(i) przekonaniu, lekarz , który ma określone kompetencje, kierując się własnym sumieniem, może odmówić wykonania zabiegu zapłodnienia <i>in vitro</i>, w sytuacji gdy para kwalifikuje się do takiego zabiegu?	Jaki, generalnie rzecz biorąc, jest Pana(i) stosunek do wykonywania zabiegu zapłodnienia <i>in vitro</i>? Czy, Pana(i) zdaniem, jest ono dopuszczalne czy też niedopuszczalne?				
	Dopuszczalne		Niedopuszczalne		Trudno powiedzieć
	w procentach				
Zdecydowanie tak	3	19	25	56	8
Raczej tak	16		31		14
Raczej nie	31	72	15	23	15
Zdecydowanie nie	41		8		4
Trudno powiedzieć	9		21		59

SUMIENIE FARMACEUTY

Z deklaracjami wiary podpisywanymi przez część środowiska medycznego wiąże się kwestia klauzuli sumienia farmaceutów i pytanie, czy farmaceuta, kierując się własnym sumieniem, może odmówić zrealizowania recepty na środki antykoncepcyjne. Zdecydowana większość respondentów (76%) jest przeciwna takiemu zachowaniu, w tym 50% zdecydowanie. Przyzwolenie na odmowę wydania przez farmaceutę środków antykoncepcyjnych w sytuacji gdy jest to niezgodne z jego sumieniem, daje jedynie co ósmy ankietowany (12%), w tym zaledwie 3% ogółu nie ma co do tego żadnych wątpliwości.

Sprzeciw wobec tego, by farmaceuta, powołując się na własne sumienie, mógł odmówić zrealizowania recepty na środki antykoncepcyjne, zdecydowanie przeważa we wszystkich wyróżnionych przez nas grupach społeczno-demograficznych, przy czym stosunkowo najrzadziej wyrażają go osoby praktykujące religijnie kilka razy w tygodniu (53% wskazań), w wieku 65 lat i więcej (55%) oraz mające wykształcenie podstawowe lub gimnazjalne (58%) – zob. tabele aneksowe.

Okazuje się, iż nawet wśród tych, którzy – generalnie rzecz biorąc – sprzeciwiają się stosowaniu środków antykoncepcyjnych, wyraźnie przeważa pogląd, że farmaceuta, kierując się własnym sumieniem, nie może odmówić zrealizowania recepty na tego typu środki (55% – tabela 7).

Czy, w Pana(i) przekonaniu, farmaceuta , kierując się własnym sumieniem, może odmówić zrealizowania recepty na środki antykoncepcyjne?	Jaki, generalnie rzecz biorąc, jest Pana(i) stosunek do stosowania środków antykoncepcyjnych ? Czy, Pana(i) zdaniem, jest ono dopuszczalne czy też niedopuszczalne?				
	Dopuszczalne		Niedopuszczalne		Trudno powiedzieć
	w procentach				
Zdecydowanie tak	2	10	10	31	6
Raczej tak	8		21		10
Raczej nie	28	84	26	55	11
Zdecydowanie nie	56		29		15
Trudno powiedzieć	6		14		58

Z przedstawionych wyników badania można wnioskować, że Polacy nie są entuzjastycznie nastawieni do inicjatywy podpisywania przez część środowiska lekarskiego i studentów medycyny deklaracji wiary, w której lekarze (obecni i przyszli) uznają pierwszeństwo prawa Bożego nad ludzkim oraz oczekują i domagają się wolności w wykonywaniu czynności zawodowych zgodnie ze swoim sumieniem³. Większość respondentów – nierzadko bez względu na własne poglądy moralne czy zaangażowanie religijne – uznaje za niedopuszczalną odmowę przez lekarza podjęcia określonych działań medycznych, gdy są one niezgodne z jego sumieniem, ale prawnie dopuszczalne. Dotyczy to przede wszystkim wydawania skierowań na badania prenatalne, w sytuacji gdy istnieje podwyższone ryzyko wady genetycznej lub rozwojowej płodu, czy też kierowania na zabieg przerwania ciąży, jeśli kobietę, zgodnie z prawem, można do takiego zabiegu zakwalifikować, ale – jak się okazuje – także wykonania aborcji, wtedy gdy jest ona prawnie dopuszczalna.

Jeszcze mniej społecznego zrozumienia budzi kwestia klauzuli sumienia farmaceutów, zgodnie z którą, kierując się własnym sumieniem, mogliby oni odmawiać realizacji recept, np. na środki antykoncepcyjne.

Opracował

Rafał BOGUSZEWSKI

³ <http://www.deklaracja-wiary.pl/>